عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری:

ایرانیان نگران ثبت مفاخرشان نباشند

■ عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری می گوید: همانطور که برخی کشورها برای ایران‌ستیزی و فارسی‌زدایی برنامه تدوین می کنند و هزینه می کنند، ما نیز باید جلساتی متشکل از وزارت خارجه، سازمان فرهنگ و ارتباطات، ارشاد، میراث، فرهنگستان‌ها، سازمان مدیریت، کمیسیون‌های مجلس و... داشته باشیم و قوانین و برنامه‌های لازم را تدوین کنیم درغیر این‌صورت کار به اختلافات قومی و امنیتی می کشد.

گروه گردشگری – طرح اخباری مبنی بر ثبت شب یلدا توسط جمهوری آذربایجان در یونسکو و ثبت مشترک هنر مینیاتور که ریشه در فرهنگ و تمدن ایرانی دارند با کشورهای ترکیه، جمهوری آذربایجان و ازبکستان که سابقه چندانی در این هنر ندارند، در کنار اخباری مبنی بر ثبت مشاهیر و مفاخر ایرانی توسط کشورهای همسایه، محور گفتگو با مرتضی رضوان‌فر (عضو هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری) شد تا بدانیم آیا مسئولان فرهنگی ما در حفاظت و دفاع از میراث معنوی‌مان کم توجهی کرده‌اند؟

در شرایطی که بسیاری از مفاخر و میراث معنوی کشورمان توسط کشورهای دیگر ثبت شده است، عکس‌العمل مسئولان ما در این زمینه به چه صورت بوده است؟

در رسانه‌ها اینگونه مطرح می‌شود به علت بی‌توجهی متولیان فرهنگی، مفاخر ایران مثل فارابی، خیام، نظامی گنجوی و... را کشورهای دیگر به نام خود در یونسکو ثبت کرده‌اند که خیلی این ادعا صحت ندارد، زیرا یونسکو افراد و شخصیت‌ها را ثبت نمی‌کند، آن چیزی که در یونسکو آورده می‌شود تقویم شخصیت‌ها و رویداد است، بیشتر جهت بزرگداشت است و جنبه ثبت ندارد. این را اضافه کنم بیشترین مفاخر و شخصیت‌های فرهنگی در منطقه، توسط ایران در این تقویم آورده شده است. این کار از وظایف کمیسیون ملی یونسکو است که به نظرم در مقایسه با دیگر کشورهای منطقه خوب عمل کرده است.

یونسکو به‌طور کلی سه لیست ثبتی دارد: میراث مادی یا ملموس مانند بناهای باستانی که چون قابل انتقال و حرکت نمی‌باشند چندان محل مناقشه و نزاع نیست، دسته دیگر میراث غیرمادی یا ناملموس است مانند آیین‌ها و آداب و رسوم که معمولا اعتراضاتی هم که توسط رسانه‌ها و فعالان فرهنگی صورت می‌گیرد، در این زمینه است و دسته سوم میراث مکتوب که به عنوان حافظه جهانی شناخته می‌شود. بنابراین این ادعا که مفاخر ایرانی توسط کشورهای دیگر در یونسکو ثبت شده، چندان صحیح نیست.

همانطور که اشاره کردید معمولا میراث ناملموس مورد مناقشه قرار می‌گیرد، یکی از مواردی که خیلی حساسیت‌برانگیز شد، شایعاتی مبنی بر پیش دستی جمهوری آذربایجان جهت ثبت شب یلدا در یونسکو بود، چقدر این شایعات صحت دارند؟

البته پاسخ این موارد را اداره کل ثبت قبلا اعلام کرده است. یلدا در نوبت ارزیابی یونسکو قرار دارد و قرار است ایران آن را به ثبت برساند، این ادعا که ایران سهل‌انگاری کرده و کشورهای دیگر یلدا را به اسم خود ثبت کرده‌اند صحت ندارد. پرونده یلدا برای ثبت در فهرست میراث فرهنگی ناملموس یونسکو ارسال شده، اما با توجه به محدودیت‌های سهمیه‌ای و حساسیت‌هایی که پرونده خوشنویسی داشت، خوشنویسی پیش از یلدا مطرح می‌شود.

در حال حاضر ایران چه پرونده‌هایی را برای ثبت به یونسکو ارائه کرده؟

هنر مینیاتور به‌صورت مشترک با ترکیه، جمهوری آذربایجان و ازبکستان و آیین زیارت کلیسای تادئوس مقدس به صورت مشترک با ارمنستان، هفته پیش ثبت شد. اداره کل ثبت در این دوره برخلاف دوره پیشین که به‌دلیل کم‌کاری چند سالی سهیمه ایران را سوزانده بود، فعالیت‌های خوب و موثری داشته و تنها در یک سال و نیم اخیر ۹ پرونده تهیه و به یونسکو ارسال نموده است. همانطور که من چندین بار از کم‌کاری‌ها انتقاد کرده‌ام، جا دارد به سهم خودم از تلاش‌های اخیر تشکر کنم. در سایت میراث ناملموس یونسکو همه پرونده‌های ارسالی توسط ایران و دیگر کشورها، چه به‌صورت مستقل و چه مشترک، آورده شده است.

چرا هنر مینیاتور که در جهان به نام نقاشی ایرانی شناخته می‌شود؛ اکنون با کشورهایی که سابقه چندانی در این هنر ندارند به ثبت جهانی رسیده است؟

طبق آیین‌نامه یونسکو، قدمت و تاریخ اثر در یک کشور، معیار ثبت نیست. آنچه که اهمیت دارد زنده بودن و اجرای اثر است. اگر یک عنصر در ایران تولد یافته و بعدها به بیست کشور دیگر رفته باشد همه بیست کشور می‌توانند یا مشترک یا به تنهایی درخواست ثبت دهند زیرا کنوانسیون حفاظت از میراث ناملموس دنبال ریشه‌یابی آیین‌ها و افتخارسازی برای کشورها نیست بلکه تلاش می‌کند با معرفی تنوعات فرهنگی در جهان، آیین‌ها و هنرهای موجود را زنده نگه دارد تا در مقابل غربی شدن و نابودی تنوعات فرهنگی مقاومت کند. لذا مجددا عرض می‌کنم از نظر یونسکو محل زایش و تولد یک اثر، معیار ثبت نیست بلکه در چه مناطقی زنده است و اجرا می‌شود اهمیت دارد.

اما در برخی موارد این میراث مشترک بیش از آنکه عاملی جهت هم‌افزایی و نزدیکی بین این کشورها شده باشد، تبدیل به نزاع و مناقشه میان کشورها شده، برای مثال در حال حاضر افغانستان و ایران و ترکیه می‌کوشند مولوی را از آن خود بدانند. افغانستان می‌گوید مولوی، زاده‌ی این کشور و متعلق به ماست، ایران می‌گوید چون بلخ محل تولد مولوی در گذشته جزء قلمرو این کشور بوده، پس او ایرانی است. ترکیه هم می‌گوید مهم این است که به اینجا آمده و در کشور ما زندگی و فعالیت کرده و در قونیه از دنیا رفته است. علت این مناقشات چیست؟

همانطور که ابتدا عرض کردم، یونسکو شخصیت‌ها و رویدادها را ثبت نمی‌کند و این برداشت صحیح نیست که فلان کشور مولوی یا فارابی را به نام خود در یونسکو به ثبت رساند. چنین لیستی در یونسکو نیست و تنها تقویم بزرگداشت شخصیت‌ها و رویدادها در یونسکو است که به معنی ثبت نیست و الحمدلله ایران افراد زیادی را در این تقویم معرفی کرده است. اما به دلیل احترام و حساسیتی که اقوام به مفاخر فرهنگی خود دارند هرگونه فعالیت مانند برگزاری همایش یا ساختن تندیس یا نامگذاری یک مکان به نام یک شخصیت، مجددا بحث‌ها را زنده می‌کند. باید بگویم همین که هر سال این بحث‌ها و جدال‌ها در برخی نقاط جهان زنده می‌شود، علامت ضعف در کنوانسیون‌های یونسکو است و چندباری یونسکو از کارشناسان و کشورهای مختلف برای رفع این ایرادات راهنمایی و کمک خواسته است.

درباره برخی از کشورهای همسایه در قفقاز و آسیای میانه که به تازگی به استقلال رسیدند نیز بگویم، از آنجا که قرن‌ها بخشی از تمدن ایران بوده‌اند، هویت کاملا مستقلی ندارند و سعی دارند هویتی ارائه کنند که خود را از سایه فرهنگی و تمدنی ایران جدا کنند، برای همین گاهی دست به انحصار و تصاحب مفاخر مشترک با ایران می‌زنند. درباره سرقت‌های فرهنگی نیز باید توجه کرد این رقابت‌ها و تملک‌ها در طول تاریخ بوده است، هر قومی سعی کرده ابتدا مفاخر و میراث خود را معرفی کند، سپس بعد از مدتی دست به انحصار و تصاحب میراث مشترک و حتی مفاخر کشورهای دیگر می‌زند. اما این فعالیت‌ها در کنار مضرات، فوایدی هم داشته است، مثلا باعث توجه رسانه‌ها، گروه‌ها و سازمان‌ها به تلاش برای حفاظت از مفاخر یا میراث ناملموس شده است. همانطور که این کشورها برای ایران‌ستیزی و فارسی‌زدایی، جلسه می‌گذارند، برنامه تدوین می‌کنند و بودجه هزینه می‌کنند، ما نیز باید جلساتی متشکل از وزارت خارجه، سازمان فرهنگ و ارتباطات، ارشاد، میراث، فرهنگستان‌ها، سازمان مدیریت، کمیسیون‌های مجلس و... داشته باشیم و قوانین و برنامه‌های لازم را تدوین کنیم درغیر این‌صورت کار به اختلافات قومی و امنیتی می‌کشد. باید به این امر توجه داشته باشیم که ایران از لحاظ قومیتی و زبانی دارای تنوعات قومی است؛ آذری، لُر، کرد، ترکمن، بلوچ، ارمنی، عرب، و... در یک کلیت واحدی به نام ایران زندگی می‌کنند، به همین جهت به نظر من ایران‌ستیزان با دست‌درازی به مفاخر و میراث ایرانی به دنبال واکنش‌های تند و کنترل نشده هستند تا اقوام به یکدیگر توهین کنند و ایرانی بودن را فراموش کنند.

راهکار شما برای صیانت و حفظ میراث ناملموس کشورمان چیست؟

من چند راهکار پیشنهاد می‌کنم: یکی تشکیل کمیته‌ای متشکل از دستگاه‌های ذکر شده در بالا، برای آسیب‌شناسی، پیش‌بینی اتفاقات آینده، تدوین راهکارها، تجمیع امکانات و غیره. دوم ترجمه و انتشار اسناد و اطلاعات مربوط به مفاخر و میراث مشترک ایران و کشورهای همسایه در رسانه‌های تخصصی و عمومی، زیرا در نبود اسناد و اطلاعات واقعی، اطلاعات جعلی در اختیار مردم و پژوهشگران قرار می‌گیرد. خیلی از این اطلاعات جعلی به زبان‌های مختلف ترجمه شده و در دسترس قرار دارند، درحالیکه اسناد ما در آرشیوها راکد هستند و حتی پژوهشگران نیز نمی‌توانند به سهولت از آنها استفاده کنند.

سوم تدوین مقررات و بودجه برای سفارتخانه‌ها و رایزنی‌های فرهنگی برای شناسایی، مستندسازی و معرفی میراث مشترک در منطقه. متاسفانه سفارتخانه‌ها غالبا می‌گویند امور فرهنگی مربوط به رایزنی‌هاست و رایزنی‌ها نیز می‌گویند در برنامه سالیانه دیده نشده و بودجه تخصیص داده نشده است.

به‌عنوان چهارمین راهکار، به نظرم تشویق رسانه‌ها به نقد دستگاه‌های ذیربط در این ارتباط است، یعنی به‌جای انتقاد از دیگر کشورها که چرا در مراسم بزرگداشت مفاخری که در آن کشورها به دنیا آمده و زیسته‌اند، نام ایران را حذف می‌کنند، به دستگاه‌های خودمان، رسانه‌های خودمان و عملکردهای منفعلانه خودمان انتقاد کنیم تا مدیران بدانند مردم منتظر فعالیت و اطلاع‌رسانی هستند.

درخواست رییس ایکوم ایران برای بودجه ۱۴۰۰

گروه گردشگری – رییس ایکوم ایران امیدوار است تا فراکسیون میراث فرهنگی و گردشگری در مجلس با دورنگری و دوراندیشی اشکالات و کمبودها را در موزه‌ها و میراث فرهنگی در مصوبه بودجه لحاظ کند.

سیداحمد محیط طباطبایی با اشاره به وجود نقطه ضعف‌هایی که در حوزه اعتبارات موزه‌ها و به خصوص میراث فرهنگی وجود دارد، می‌گوید: یکی از مهمترین اعتبارات موزه درآمدهای موزه‌ای است.

درآمدِ موزه به‌دست‌آمده از بلیت‌فروشی است که بر اساس مصوبه مجلس، از حدود دهه ۴۰ تا سال ۱۳۸۳ درآمدها اختصاصی بودند (یعنی از موزه به جای دیگری واریز نمی‌شد و از همان ابتدا در حساب موزه بود) که تا سال ۸۳ ادامه داشت، اما از سال ۸۳ این درآمدها از حالت اختصاصی خارج شد و در درآمدهای عمومی قرار گرفت که به حساب خزانه ریخته می‌شود.

او با تاکید بر لزوم بازگشت درآمد حاصل از موزه‌ها به خود موزه‌ها مانند گذشته بیان می‌کند: تا جایی که من اطلاع دارم، هنوز طرح بازگشت درآمد موزه‌ها از خزانه به حساب موزه‌ها نیز به طور کامل اجرایی نمی‌شود، در واقع وضعیت به گونه‌ای است که برخی از موزه‌ها امکان تعویض لامپ سوخته خود را هم ندارند. محیط طباطبایی با تاکید بر وجود بحران‌های اعتباری که بیشتر موزه‌های خصوصی در شرایط کرونایی این روزها دچار آن هستند، ادامه می‌دهد: در این شرایط ایکوم نیز پیشنهاد راه‌اندازی یک صندوق پشتیبانی را داد تا توسط میراث فرهنگی یا دولت به وجود آید تا از سرجمع اعتبارات، بخشی را به کمک‌های بلاعوض به موزه‌های خصوصی اختصاص دهیم تا شاید این راهکار بتواند موزه‌ها را تا حدودی از وضعیت بحرانی خارج کند، اما هنوز آن صندوق هم ایجاد نشده است.

رییس ایکوم ایران با اشاره به طرح دیگری که در گذشته اجرایی می‌شد، می‌گوید: در حوزهٔ مرمت بناهای تاریخی، از گذشته حتی قبل از انقلاب اسلامی، اعتباری معروف به «اعتبار از کیسه سیمان» به حوزه‌های فرهنگی اختصاص پیدا می‌کرد که بر آن اساس پنج درصد از فروش هر کیسه سیمان در اختیار انجمن آثار ملی قرار می‌گرفت و بعد از انقلاب نیز در اختیار سازمان ملی حفاظت از آثار فرهنگی قرار می‌گرفت تا این‌که بعدها این کار متوقف شد. او اضافه می‌کند: این اعتبار خوبی برای مرمت بناها بود که استدلال می‌شد هر میزان سیمان برای مرمت یک بنای تاریخی مصرف شود، به نوعی معماری مدرن، به معماری خشت و آجر و معماری سنتی آسیب وارد می‌کند، پس بخشی از درآمدِ حاصل از فروش آن‌ها به مرمت بناها و آثار تاریخی می‌تواند اختصاص پیدا کند. محیط طباطبایی بحث هیات امنایی شدن موزه‌ها را نیز یکی دیگر از مواردی می‌داند که باید مورد توجه قرار گیرد و ادامه می‌دهد: هنوز این بحث آن‌طور که باید صورت نگرفته است، هیات امنایی کردن موزه‌ها در هزینه کردن و اقدامات مختلفی که موزه باید اجرایی کند و کمکی که دیگران و دوستانی که می‌خواهند برای موزه‌ها داشته باشند، می‌تواند مفید باشد، اما متاسفانه با وجود تصویب این طرح، آن نیز هنوز اجرایی نشده است.

مانور ایمنی در برابر زلزله در جزیره کیش

عکس‌ها: جعفر همافر

اقتصاد کیش روزنامه
پرتیراژترین و با سابقه ترین نشریه جزیره کیش
گسترده ترین شبکه اطلاع رسانی داخلی منطقه آزاد کیش
۴۴۴۲۴۹۶۹
۴۴۴۲۴۹۹۹